

KİTAP MERAKLILARI

NECİP ÂSİM YAZIKSIZ

K

İTAP meraklıları iki sınıfa ayrılır: Kitapseverler ve kitap delileri.

KİTAPSEVERLER (MUHİBBÂN-I KÜTÜB)

Eski çağlarda kitap nadir bulunan bir nesne olduğundan bütün mürekkep yalamışlar kitapsever idi. Mısır krallarından biri kütüphanesinin kapısına “ruhî tedavi (rehabilitasyon) deposu/merkezi” tabirini yazdırmıştı.

Ortaçağ kitapseverleri, ilk çağdakilerden çoktu. Kitapseverleri destekleyenler çok olduğu gibi aleyhlerinde bulunanlar da vardı. Voltaire ve d’Alembert kitapların çokluğundan ve fazla yer kaplamasından dert yanardı.

Biçare kitapseverleri şöyle anlatabiliriz: Kitapsever maddi ve bilimsel değerini bilir, kitaba sıra dışı bir nesne gözüyle bakar.

Şeriatımız ve ona bağlı millî âdetlerimiz dolayısıyla kitap sevgisine mecburuz. Halk arasında bir şeyin itibarlı olması “kitapta yeri var” tabiriyle anlatılır ve kağıda hürmet edilir. Bütün bunlar milletçe kitapsever olduğumuzun göstergesidir.

Avrupalı kitapseverlerin üzerinde birleştiği temel bazı kurallar vardır:

- ❗ Kitap yatakta okunmamalı.
- ❗ Kenar boşluklarına yazı yazılmamalı.
- ❗ Yeni kitapların formları rastgele açılmamalı.
- ❗ Yapraklar içeri kıvrılmamalı.

- ❗ Cildi beş kuruşa getirmek için acemi ciltçilere kitap teslim edilmemeli.
- ❗ Farklı kitapları bir arada ciltletmemeli.
- ❗ Kolay olsun diye parmakları ısıtıp sayfaları çevirmemeli.
- ❗ Yemek esnasında okunmamalı.
- ❗ Kitap açık bir biçimde herhangi bir yere bırakılmamalı.
- ❗ Görme duyusunu zayıflatacağı için okurken sigara içilmemeli; kitap üzerine sigara külü dökülmemeli.
- ❗ Kapağındaki resimler kesilmemeli, jenerik sayfalarına elle yazı yazılmamalı.
- ❗ Kitapları yüzüne sürmemeli.
- ❗ Kitap arasında çiçek, yaprak kurutulmamalı.
- ❗ Kitap cilt kapağından ve alt tarafından çekştirilmemeli.
- ❗ Kitap üzerine aksırılmamalı.
- ❗ Sayfa aralarında bulunan muhafaza kâğıtları kopartılmamalı.
- ❗ İşe yaramayan kitaplar satın alınmamalı.
- ❗ Kitap kirli paçavra ile silinmemeli.
- ❗ Yemek dolabına ve çekmecelere doldurulmamalı.
- ❗ Hiçbir bahaneyle resim-şekil ve haritalar kitaptan ayrılmamalı.
- ❗ Kitap saç, topluiğne veya firkete ile kesilmemeli.
- ❗ Ciltlerde Rusya meşini kullanılmamalı.
- ❗ Ayakları bozuk masa veya sandalye üzerine kitap konulmamalı.
- ❗ Kedi veya çocukların arkasından kitap fırlatılmamalı.
- ❗ Açarken dikkatsizlikle kitap sırtları kırılmamalı.
- ❗ Soba veya ateşe çok yakın bir yerde kitap okunmamalı.
- ❗ Gemide veya asma yatakta kitap okunmamalı.
- ❗ Rutubetten korunmalı.
- ❗ Kitaplar açıkken üst üste konulmamalı.
- ❗ Üzerlerine kâğıt koyarak yazı yazılmamalı.
- ❗ Çocukların kullandıkları ‘çıkartma’ denen resimler yapıştırılmamalı.

Kitapseverler, alacakları kitapların bir takım şartları taşımasını isterler:

❗ Alınacak kitabın sayfaları eksiksiz ve ciltleri tam olmalıdır. Ciltleri birbirinden ayrı düşmüş kitaplar için Paris’te gazeteler dahi çıkmıştır.

❗ Sayfa kenarlarındaki boşluk fazla olmalıdır.

❗ Cilt kapakları sanat bakımından zarif ve aynı zamanda dayanıklı olmalıdır.

Kitapseverlere göre kitapların önemi içeriğine göredir. İçeriğe ancak kitap delileri önem vermezler. Nadir kitaplar önemlidir. Basıldığı zamanlarda çok önemli görülme-

yip nüshaları fazla kalmamış bazı eserler sonradan bir şekilde önem kazanabilir.

Kitapseverler birtakım sınıflara ayrılır:

❗ Bazı kitapseverler İbrahim Müteferrika kitaplarını, kimisi I. Abdülhamid döneminde matbaanın ilk tesis edildiği zaman basılan kitapları, bazıları da Recai Efendi merhumun Matbaa-i Âmile Müdürlüğünde bulunduğu vakit basılan eserleri edinmek ister. Bazı kitapseverler bir alana dair ne kadar kitap varsa hepsini almak isterler. Bir kısmı Selçuklular zamanında Türkçe olarak çoğaltılmış kitaplara meraklıdır. Bu tür kitapseverler kitabın dış özelliklerine bakmaz, yalnız elde etmeyi ganimet sayarlar.

❗ Birtakım insanlar da vardır ki sadece kitapların baş sayfalarını, kitap içlerindeki şekilleri, tuğraları vs. toplamakla yetinirler. Bunlar kitapların, işlerine yarayacak kısımlarını ayırıp kitabın aslını berbat ederler.

❗ Kitapseverler kitapları okuyup incelemek ve bir alanda derinleşmek için alırlar. Bunlar hakkında “Bu kadar kitabı ne yapacak? Ne vakit okuyacak?” denemez. Bu kitapları okuduklarından ve onlardan bir şekilde yararlandıklarından emin olmak gerekir.

Avrupa’da çok sayıda kitapsever vardır. Yüzyılımızda bunlar dernekler kurmuş, nadir kitapları yeniden bastırılmış, bilim-sanat ve edebiyatın yayılmasını sağlamış, az bulunur oldukları için kaybolma raddesine gelen prestijli kitapları tekrar yayınlamış ve böylece maarife cidden hizmet etmişlerdir.

Bizde de kitapseverlik örnekleri vardır: Osman Gazi, Şeyh Edebalı’nın hanesinde misafir edildiği odada Kur’an-ı Kerim bulunduğu için sabaha kadar ayakta durmuştur. Sonraki padişahlar da böyle yüksek faziletlerle donanmışlardı. Tebaalarına evlat nazarıyla bakar ve onların her türlü tahsil vasıtalarını hazırlarlardı. Selatin camileri arasında medresesi, mektebi ve kütüphanesi bulunmayan yoktur. Sadece padişahlar değil, onların izinden giden devlet adamları ve hamiyet sahipleri de birçok medrese ve kütüphane kurmuşlardır.

İstanbul’da ilk kütüphane Fatih’in kurduğu “Saray-ı Hümayun Dârülkütübü”dür ve içinde bulunan nadir eserler sebebiyle benzerlerine nazaran gıpta edilmeye layıktır. Osmanlıda ilk özel kütüphane ise Müeyyездâde (1456-1516) tarafından kurulmuştur.

Köprülü Mehmed Paşa da devlet hizmetinin yanı sıra güzel bir kütüphane yaptırmış ve evladı bu kütüphaneyi nadir eserlerle doldurmuştur. III. Ahmed’in vezirlerinden Çorlulu Ali Paşa Vefa Kütüphanesini, damadı İbrahim Paşa ise Amcazade Hüseyin

Paşa Kütüphanesini kurmuştur. Sultan I. Mahmud da kurduğu kütüphaneler sebebiyle “Sultan-ı Muhibbân-ı Kütüb” (Kitapseverlerin Sultanı) unvanını kazanmayı hak etmiştir. Bizzat kendisi Ayasofya, Fatih, Nuruosmaniye camilerinin her birinde birer kütüphane kurmuş, vezirleri de bu yolda onu takip etmişlerdir.

Osmanlı kitapseverlerinin şeyhi, Batı biliminin dilimize aktarılmasında büyük emeği bulunan Kâtip Çelebi merhumdur. *Mîzânü’l-Hakk* adlı eserinde daha İstanbul’a gelmeden önce Halep sahaflarının müdavi-mi olduğunu, burada kitap künyelerini not almaya başladığını, İstanbul’a geldiğinde ise kendisine kalan iki ayrı miras malını kitaba yatırıp ‘büyük bir hırs’la kitap topladığını, daha çok tarih ve biyografi alanındaki kitapları sevdiğini anlatır. Böylece birçok kitabı bizzat görüp inceleyerek sabahlara kadar bıkmadan usanmadan kitaplarla meşgul olma imkanı bulmuştur.

Kâtip Çelebi’den sonra Osmanlı kitapseverleri arasında en ünlü kişi geçmiş sadrazamlardan Ahmed Vefik Paşa merhumdur. Kütüphanesinin basılmış fihristinde 3.000’i aşkın kitap kayıtlıdır.

Şu anki padişahımızın da (II. Abdülhamid) nefis eserlerle dolu bir kütüphanesi bulunduğunu iştmiş bulunuyorum. Zaten kurduğu Kütüphane-i Umumî (bugünkü Beyazıt Devlet Kütüphanesi) benzerlerinden üstündür. Dolayısıyla o da “Sultân-ı Muhibbân-ı Kütüb” (kitapseverlerin sultanı) unvanını hak etmiştir.

KİTAP DELİLERİ (MECÂNİN-İ KÜTÜB)

Bilim ve sanatın ilerlediği memleketlerde “kitap deliliği” denilen bir hastalık ortaya çıkmıştır.

Bu hastalık 16. yüzyılda tanımlanmış ve en çok İngilizlerde görülmüştür. Vaktiyle eski Yunan ve Roma’da da bu hastalığın var olduğunu biliyoruz. Samsatlı Lucien, yazdığı bir kitapçıkta, kütüphane oluşturan cahil bir adam için “Kitaplardan yararlanma kapasitesi olmadığı ve asla yararlanmayı da düşünmediği hâlde böyle bir meraka düşmesinin uyarı cezasını gerektirdiği”ni belirtmiştir.

2. yüzyıldan beri kitap sayısı çoğaldıkça kitap delileri de artmaya başlamıştır. Kitapların nadir ve tek nüsha olanlarına sahip olmak isteyenlerin keyfini kaçıran matbaacılık, bu hastalığa çare olmaktan çok kitap delilerinin sayısını artırmıştır.

Kitap delileri kitapseverlere benzemezler:

❗ Bunlar yalnız kitap toplamak isterler. Mesela posta pulu, kundura, ağızlık, eğer

yastığı, yumurta vb. nesneleri toplama merakı olanlarla bu tipler arasında bir fark yoktur.

❗ Kitap delileri kitabın içindekilere hiç önem vermezler. Bunlar kitabın maddi kıymetine ve nadir olup olmadığına bakarlar. Mesela papanın emriyle toplanıp yakılması dolayısıyla ancak birkaç nüshası bulunan 1590 basımlı Tevrat nüshalarını elde etmeye çalışanlar böyledir. O kitabın bir tanesi bugün 1.210 franktır.

❗ Kitapseverler dahi muhabbetlerini uç noktaya vardırırlarsa kitap delisi unvanından kendilerini kurtaramazlar. Lord Spencer Roma’da kaldığı bir sene boyunca sadece eski matbu eserleri toplamakla uğraşmış, Vatikan Sarayını ve Roma’nın diğer ünlü tarihi eserlerini görmeden İngiltere’ye dönmüştür (1473).

❗ Kitap delileri kimseye ödünç kitap vermez, başka kimsenin kitabından yararlanmaz, kütüphanelere de girmezler. Buna, hiç astronomi bilmediği halde astronomi kitapları toplayıp üstüne yatan, bunları kimseye ödünç vermeyen ve 52.500 cilt kitaba sahip olduğu halde okuma yazma dahi bilmeyen iki kitap delisi örnek verilebilir.

❗ Kitap deliliği ilerlediğinde mecnunca davranışlara sebep olabilir. Kitap delileri kendilerine sevgili edindikleri bu nesne için aşırı para sarf edebilir veya elde etmek için gerekirse şiddete dahi başvurabilirler. Marques of Blandford, Decameron’un 1471 basımlı bir eseri için 56.500 frank vermiştir ki bugüne kadar tespit edilebilen en pahalı kitap ücretidir.

❗ Kitap müzayedeleri kitap delileri için en büyük fırsatlardandır. Böyle bir ortamda bir kitap delisinin aldığı kitabı bir diğer kitapla değiş tokuş teklif eden başka bir kitap delisi, isteğini kabul ettiremeyince “İnşallah terekenden alırım!” diyebilmiştir.

❗ Kitap delileri kitaplara aşırı para sarf etmekle kalsaydılar iyiydi, bazıları bu yolda namuslarını da tehlikeye koymuşlardır. Bunlardan Sir Edward Ceran kitap hırsızlığıyla ünlüdür. Ceran, kitap çalarken birkaç kez yakalanmış ve hapse de girmiştir. Liberi adlı biri Paris kütüphanelerinden yazma eserler çalmış ve yabancı ülkelerde satmıştır. Yine Barselona kitapçılarından Don Vensant, tek nüsha zannedilen bir kitabın başka nüshası ortaya çıkınca ona suikast düzenlemiştir (1842). Aynı kitapçı sattığı kitapları geri alabilmek için tam dokuz kitapseveri öldürmüş ve bu sebeple idama mahkûm olmuştur.

İşte kitap deliliği kişinin mevki ve mizacına göre birtakım namusa hâlel getiren işlere ve hatta cinayetlere sebep olabilmektedir. Z